

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון

**טיפול שיקומי במסגרת אגף השיקום
2004-2002**

מאת

לאה ענבר

ירושלים, אייר התשס"ו, מאי 2006

פתח דבר

מינהל המחקר והתכנון של המוסד לביטוח לאומי מציג פרסום נוסף בסדרת הפרסומים על אנשים עם נכויות ואלמנות המקבלים שירותי שיקום מקצועי במוסד וכן על יציאה של נכים כלליים ממעגל מקבלי קצבת נכות.

הפרסום עוסק בנתוני מאגר המידע בתחום השיקום מהשנים 2002-2004. הודגשו בו הממצאים הנוגעים למאפייני אנשים עם נכויות ואלמנות שהשתלבו במעגל העבודה, בעיקר בשוק החופשי וכן למאפייני הנכים הכלליים שיצאו ממעגל מקבלי קצבת נכות. עוד נכללו בפרסום מאפייני המקבלים סיוע כספי לסוגיו במהלך שיקומם. הפרסום גם מציג את מאפייני נפגעי פעולות איבה ומאפייני האלמנות המטופלים בביטוח לאומי ואת ניתוח עלות הטיפול בהם.

תודות נתונות לגב' ברוריה סלפון מנהלת אגף שיקום, על הערותיה החשובות והמאירות לטיטת הדו"ח, לגב' נירה דנגור, מרכזת בכירה באגף שיקום על תרומתה הייחודית במתן משמעות והסברים לממצאי הפרסום, ולב' מיה עורב-הטל על העריכה הלשונית.

תמצית

1. בשנים 2002-2004 (להלן "התקופה הנסקרת") סיימו/הפסיקו טיפול שיקומי 17,775 נכים כלליים ו-3,622 נפגעי עבודה (להלן "המשתקמים"). הנכים הכלליים היוו כשליש מקרב מי שקיבלו קצבת נכות בתקופה זו.
2. שני קריטריונים עיקריים משמשים להערכת הצלחת תהליך השיקום במוסד לביטוח לאומי: השתלבות במעגל העבודה (38% מהמשתקמים השתלבו במעגל העבודה) ויציאה ממעגל מקבלי קצבאות (כחמישית מהנכים הכלליים הפסיקו לקבל קצבה או שקצבתם הופחתה).
3. פרופיל של המשתקמים להם יש סיכוי להשתלב במעגל העבודה בסיום טיפול שיקומי: גברים קצת יותר מנשים; צעירים יותר ממבוגרים; מי ששירתו בצבא יותר ממי שלא שירתו; בעלי השכלה, ובייחוד בעלי השכלה אקדמאית. יחד עם זאת יודגש, כי בניגוד לצפוי, לא נמצא הבדל בשיעור העובדים בין מי שעברו קורס מקצועי לבין מי שרכשו מקצוע באמצעות השכלה גבוהה במסגרת ההכשרה המקצועית שעברו. כך כצפוי עבדו נפגעי עבודה יותר מנכים כלליים.
4. הזכאות לתשלומי שיקום קשורה למאפייני תוכנית השיקום, היקפה, מקום ביצועה, גובה קצבת הנכות שהמשתקמים זכאים לה ולמאפייני המשתקמים. סך התשלומים הנלווים לשיקומם של המשתקמים בתקופה הנידונה הסתכם ב-368 מיליון ₪, בעיקר היו התשלומים בעבור שכר לימוד (61% מסך התשלומים). שכר לימוד שולם בעיקר עבור נכים כלליים. דמי שיקום (שהיוו 25% מסך התשלומים) שולמו בעיקר לנפגעי עבודה.
5. בתקופה הנסקרת טיפל אגף השיקום ב-3,556 נפגעי איבה ומשפחותיהם בעלות של 72 מיליון ש"ח. בעקבות ירידה חדה בפעולות הטרור בשנים 2002-2004, חלה ירידה של כשני שלישים בנפגעי איבה. הטיפול שניתן להם כלל בעיקר טיפול קבוצתי ו/או במימון של הטבות וזכאויות בתחום הרווחה.
6. בתקופה הנסקרת 1,581 אלמנות פנו לשיקום. הטיפול השיקומי נועד להכנין ולשלב את מרביתן בעבודה בשוק החופשי. עלות נשיקום לקבוצה זו הסתכמה ב-29 מיליון ₪.

1	מבוא
1	הגדרת מושגים
4	מקור הנתונים והגדרת האוכלוסייה
6	המאפיינים התורמים להשתלבות המשתקמים במעגל העבודה
6	מאפיינים דמוגרפיים
7	מאפייני נכות
8	רקע תעסוקה
9	תוכניות שיקום
10	תרומה עצמאית של כלל המאפיינים להשתלבות במעגל העבודה – ניתוח רב משתני
13	קבלת סיוע כספי (תשלומים נלווים לשיקום)
13	המאפיינים הקשורים לקבלת סיוע כספי
16	זכאותם של נכים כלליים לקצבת נכות
19	נפגעי פעולות איבה בטיפול אגף השיקום
19	מבוא
20	אפיונים דמוגרפיים
20	טיפול קבוצתי בנפגעי איבה ומימון הטבות ושירותים
23	אלמנות בטיפול אגף שיקום
23	מאפייני האלמנות
24	השתלבות במעגל העבודה בסיום/הפסקת טיפול
24	עלויות השיקום של אלמנות
25	סיכום

עמוד

לוחות

- 5 לוח 1: נכים כלליים שסיימו/הפסיקו טיפול שיקומי לפי סניף, 2002-2004 (מספרים ואחוזים)
- 7 לוח 2: המשתקמים לפי השתלבות במעגל העבודה ולפי מאפיינים דמוגרפיים, 2002-2004 (אחוזים)
- 8 לוח 3: המשתקמים לפי השתלבות במעגל העבודה ולפי מאפייני נכות, 2002-2004 (אחוזים)
- 9 לוח 4: המשתקמים לפי השתלבות במעגל העבודה בסיום טיפול ולפי מאפייני עבודה בעת הפנייה לשיקום, 2002-2004 (אחוזים)
- 10 לוח 5: המשתקמים לפי השתלבות במעגל העבודה ותוכניות שיקום 2002-2004 (אחוזים)
- 11 לוח 6: השתלבות במעגל העבודה של נכים כלליים לפי מאפיינים שונים – רגרסיה לוגיסטית
- 12 לוח 7: השתלבות במעגל העבודה של נפגעי עבודה לפי מאפיינים שונים – רגרסיה לוגיסטית
- 13 לוח 8: תשלומים לפי סוג התשלום ולפי ענף, 2002-2004 (מיליוני ₪)
- 14 לוח 9: תשלומים לפי סוג תשלום ולפי סוג ליקוי, 2002-2004 (מיליוני ₪ אחוזים)
- 14 לוח 10: תשלומים לפי סוג תשלום ולפי מאפיינים דמוגרפיים, 2002-2004 (מיליוני ₪ ואחוזים)
- 16 לוח 11: נכים כלליים לפי מועד הזכאות ולפי היקפה, 2002-2004 (מספרים ואחוזים)
- 16 לוח 12: נכים כלליים לפי השתלבות במעגל העבודה ולפי שינוי בזכאות לקצבה, 2002-2004 (אחוזים)
- 17 לוח 13: נכים כלליים לפי סוג ליקוי ולפי שינוי בזכאות לקצבה, 2002-2004 (אחוזים)
- 17 לוח 14: נכים כלליים לפי אחוזי נכות רפואית ולפי שינוי בזכאות לקצבה, 2002-2004 (ואחוזים)
- 18 לוח 15: נכים כלליים לפי גיל ולפי שינוי בזכאות לקצבה 2002-2004 (אחוזים)
- 21 לוח 16: סך הקבוצות שהופעלו עבור נפגעי איבה באגף השיקום בשנת 2005 לפי אוכלוסיית יעד וסניפים (מספרים)
- 22 לוח 17: תשלומים נלווים לשיקום לפי סוג תשלום ולפי גיל, 2002-2004 (מיליוני ₪)
- 24 לוח 18: תשלומים נלווים לשיקום לפי סוג תשלום ולפי קרבה לנפגעי איבה, 2002-2004 (מיליוני ₪)
- 24 לוח 19: אלמנות לפי מצב עבודתן בסיום טיפול ובעת פנייתן לשיקום, 2002-2004 (מספרים ואחוזים)
- 28 לוח 20: אלמנות לפי סוג תשלום נלווה לשיקום ולפי גיל, 2002-2004 (מיליוני ₪)

מבוא

המוסד לביטוח לאומי על ענפיו השונים מסייע לאוכלוסייה בתשלום גמלאות כספיות. תחום השיקום הוא יוצא דופן בכך שנוסף על גמלאות בכסף ניתן לאנשים עם נכויות ולאמנות/אלמנים סיוע בעין, קרי שיקום מקצועי במטרה לשלבם בעבודה.

ההשתלבות במעגל העבודה של אנשים עם נכויות קשורה למאפייניהם ולזכאותם לקצבאות. הסקר שלהלן יתמקד בזיהוי ובבחינה של מאפייניהם האישיים (השונים) של מקבלי טיפול שיקומי ובתרומתם להשתלבות בעבודה. כן יבחן הסקר את ההפחתה שחלה בשיעור מקבלי קצבת נכות מקרב מי שהיו זכאים לקצבה בעת שפנו לשיקום.

הגדרת מושגים

שיקום מקצועי – תהליך טיפולי שנועד לכוון ולהכשיר אנשים עם נכויות ולאמנות/אלמנים להיקלט בעבודה המתאימה להם, תוך פיתוח מיומנויות וכשרים חדשים המפצים על אובדן או על פגיעה ביכולת תפקודם או תוך פיתוחם בקרב מי שהיו חסרים אותם.

שירותים לשיקום מקצועי – ניתנים לרוב בעין ולא בכסף. הם כוללים סיוע באבחון והכוונה מקצועית; סיוע בבחירת מקצוע מתאים; מתן הכשרה מקצועית ולימודים במרכזי הכשרה, במוסדות להשכלה גבוהה ועל תיכונית או במקום העבודה; סיוע בהשתלבות במעגל העבודה. שיקום מקצועי כולל גם סיוע כספי שמיועד לממן הוצאות הקשורות בביצועה של תוכנית השיקום כמו שכר דירה, שיעורי עזר, כלכלה ונסיעות (להלן הגדרותיהן).

זכאים לשיקום מקצועי – על פי חוק הביטוח הלאומי והוראות השיקום, הזכאים לשירותי שיקום הם אנשים עם נכויות שנפגעו בעבודה או בפעולות איבה או שנפגעו בנסיבות אחרות ("נכה כללי") וכן אלמנות/אלמנים (נכים ואלמנות צה"ל אינם נכללים במסגרת הזכאים לפי חוק ביטוח לאומי).

נכה כללי – על פי חוק ביטוח נכות (משנת 1974): מי שהוא בעל ליקוי גופני, שכלי או נפשי, ומתקיימים בו התנאים האלה: נקבעו לו לפחות 20% נכות רפואית על פי מבחני נכות; הוא אינו מסוגל לעסוק בעבודתו הקודמת או בעבודה מתאימה אחרת; עקב הליקוי הוא זקוק להכשרה מקצועית ולשירותי שיקום נוספים שיאפשרו לו לחזור לעבודתו הקודמת או לעבודה מתאימה אחרת על פי הערכת עובד השיקום.

נפגע עבודה – מי שנפגע תוך כדי עבודה, לרבות בדרך אליה וממנה, חלה במחלת מקצוע המוגדרת בתקנות נפגעי עבודה. נפגע עבודה על פי חוק הביטוח הלאומי (משנת 1954) זכאי לשיקום מקצועי אם נקבעו לו לפחות 10% נכות, אם עקב הפגיעה הוא אינו מסוגל לעסוק בעבודתו הקודמת או בעבודה מתאימה אחרת, ואם הוא זקוק ומתאים לשיקום מקצועי.

נפגע איבה – על פי חוק נפגעי איבה משנת 1970 מי שנפגע בפעולת איבה מידי כוחות צבאיים או צבאיים למחצה; וכן מי שנפגע מכוחות בלתי סדירים של מדינה או של ארגון העוינים לישראל ודרגת נכותו הרפואית מגיעה ל-20% לפחות; או מי שהתיתם עקב פעולות איבה.

אלמן/אלמנה – משנת 1968 אלמן/אלמנה זכאים להכשרה מקצועית אם מתקיים בהם לפחות אחד מהתנאים האלה: הם חסרי מקצוע; הם אינם מתפרנסים כדי מחייתם; הם זקוקים להסבה מקצועית עקב התאלמנותם; להערכת עובד שיקום הם מתאימים להכשרה מקצועית ובתנאי שאינם זכאים לה על פי חוק אחר.

טיפול לפי יעדים – טיפול שיקומי בביטוח לאומי מתנהל על פי עיקרון ייעודי וייחודי, שלפיו עובד שיקום קובע מטרות ויעדים מוגדרים בעבור הפונה לשיקום בהתאם לצרכיו ובשיתופו. המטרות והיעדים מוגדרים בתחילת תהליך השיקום או במהלכו.

שילוב במעגל עבודה – הוא מיעדיו העיקריים של השיקום בביטוח לאומי. שילוב של אנשים עם נכויות ושל אלמנות בעבודה ההולמת את יכולתם התיפקודית והמקצועית, ובמידת האפשר בשוק החופשי, נחשב לקריטריון מקובל בהערכת תהליך שיקום. הכנה לעבודה מתבצעת במסגרת נורמטיבית או במסגרת בידולית.

תוכניות שיקום במסגרת נורמטיבית – תוכניות להכשרה מקצועית באמצעות קורסים בשוק החופשי או במסגרת לימודים במוסדות להשכלה גבוהה (אוניברסיטאות ומכללות). משתתפים בהם אנשים בעלי הרגלי עבודה, עם מוטיבציה ויכולת ללמידה וכן עם נכונות לשינוי.

תוכניות שיקום במסגרת בידולית – כוללות שירותי השמה ייחודיים הפועלים בין היתר גם במרכזי שיקום – "מסגרת על" המספקת, תחת קורת גג אחת, שירותים שונים המיועדים לסייע באיתור מקום עבודה למופנים אליה, תוך ליווי ומעקב אחריהם.

חלק מהאנשים עם הנכויות ואלמנות/אלמנים זכאים למימון אחד או יותר מהתשלומים הנלווים לשיקום, על פי המפורט בתקנות ובהוראות השיקום המקצועי.

דמי שיקום – אדם עם נכות זכאי למימון הוצאות קיום במהלך השתתפותו באחת מהתוכניות להכשרה מקצועית (למי שלומדים לפחות 20 שעות בשבוע) ו/או בתקופה שבה הוא עובר אבחון. נכה כללי או נפגע עבודה המקבלים קצבת נכות חלקית, או שאינם מקבלים כלל קצבה, זכאים לדמי שיקום בגובה הקצבה המשולמת לבעל דרגת נכות של 100% ועל פי גודל המשפחה.

דמי מחיה – אלמן/אלמנה המקבלים קצבה זכאים בתנאים מסוימים לדמי מחיה בתקופת השתתפותם בהכשרה מקצועית. דמי המחיה הם בגובה קצבת הנכות ובהתאם להרכב המשפחה.

שכר לימוד – מטופל זכאי למימון שכר לימוד בהתאם לנדרש על ידי מקום ההכשרה או הלימודים. גובה שכר לימוד נקבע בהתאם לעלויות המקובלות במשרד התמ"ת ובכפוף לסכום המרבי שנקבע בהוראות השיקום.

שיעורי עזר ושירותי תמיכה – ממומנים למי שנמצא בהכשרה למטרת השלמת השכלה. ישנם שירותי תמיכה מותאמים לליקוי כמו הקראה לאדם עם עיוורון, שירותי תרגום וכו'.

אביזרי לימוד (מכשירים וספרים) – ממומנים לאדם הנמצא בתוכנית שיקום בכל מסגרת היא.

שכר דירה – ממומן למי שמתקיים בו אחד מהתנאים האלה: מקום הכשרתו נמצא במרחק 30 ק"מ לפחות מתחום הרשות המקומית שבה הוא מתגורר. מקום ההכשרה נמצא במרחק של פחות מ-30 ק"מ, אך אין תחבורה ציבורית למקום המגורים; הוא אינו מקבל מביטוח לאומי קיצבת ניידות להחזקת רכב. בכל מקרה לא ישולמו הוצאות עבור מגורים אם זכאי הוא לקבלן ממקום ההכשרה.

הוצאות אש"ל – ניתנות ללקוח בהתאם להוראות התקשי"ר, וזאת כאשר הוא נאלץ בעת השתתפותו בתכנית השיקום לשהות במקום שונה מהמקום בו מתקיימת תכנית ההכשרה.

דמי נסיעה (כולל נסיעות מיוחדות) – ממומנים ללקוח שאין בבעלותו רכב, על פי ההוצאות בפועל שיש לו בגין נסיעה ממקום מגוריו למקום ההכשרה וחזרה, ממקום הכשרה אחד למשנהו, בהתאם לתעריפים המקובלים בתחבורה ציבורית.

השלמה לקצבת ניידות – משולמת למי שמוגבל בניידות ונקבעו לו 40% נכות רפואית לפחות, על פי הגדרה של משרד הבריאות. מטופל זכאי להשלמת קצבת ניידות כאשר הוא נמצא בהכשרה מקצועית מחוץ לביתו שלושה ימים בשבוע לפחות ויש לו סיכוי להשתכר בתום הכשרתו סכום העולה על קצבת יחיד.

זכאות לקצבת נכות כללית – ביטוח נכות כללית שנכנס לתוקף בשנת 1974 קובע שזכאות לקצבת נכות מותנית בתנאים מקדמיים (תושבות, גיל וכו') ובקביעת נכות רפואית ותפקודית: נכות רפואית בשיעור של 60% לפחות ובמקרה של ליקוי אחד לפחות בשיעור 25% - אזי נכות כללית בשיעור של 40%, ונכות תיפקודית בשיעור של 50% לפחות. פקיד תביעות קובע את הזכאות לקצבה תוך התבססות על חוות דעת של רופא ועובד שיקום:

1. התובע בעל כושר השתכרות ולכן אינו זכאי לקצבת נכות.
2. התובע זכאי לקצבה חודשית חלקית בהתאם לחלקיות הדרגה שנקבעה לו.
3. התובע זכאי לקצבה מלאה כאשר נקבע שהוא איבד לחלוטין את כושרו להשתכר.

מידת אובדן כושר השתכרות ננקבעת לצמיתות או באופן זמני. אובדן זמני של כושר השתכרות נקבע כאשר רופא ועובד שיקום מעריכים שסיכוייו של אדם עם נכות להחלים ולהשתקם הם טובים.

מקור הנתונים והגדרת האוכלוסייה

זיהוי המאפיינים התורמים לסיכויי ההשתלבות של אנשים עם נכויות במעגל העבודה ובחינתם התבסס על נתוני מאגר המידע הממוחשב בענף השיקום. הנתונים, המוקלדים בזמן אמת על ידי עובדי השיקום, משמשים בעיקר את אגף השיקום למטרת מעקב וניהול שוטף של תהליך השיקום, וכן את מינהל המחקר והתכנון המפיק מהם מידע סטטיסטי. המאגר כולל נתונים אודות תהליך הטיפול ותוצאותיו, נתונים דמוגרפיים, מאפייני נכות ורקע של תעסוקה והשכלה של הפונים.

מנתוני המאגר על הנכים הכלליים ונפגעי עבודה שסיימו/הפסיקו טיפול שיקומי (המשתקמים) בשנים 2004-2002 (להלן התקופה הנוכחית), עולה כי רובם היו נכים כלליים (17,775 איש) ומיעוטם (3,622 איש) – נפגעי עבודה, בדומה לשנים 2001-2000¹ (להלן התקופה הקודמת). הנכים הכלליים שסיימו/הפסיקו טיפול שיקומי בתקופה הנוכחית היוו כשליש ממי שאושרה להם קצבת נכות בתקופה המקבילה (ראו לוח 1). יצוין שחלק מהנכים הכלליים שהם בעלי 20%-40% נכות או בעלי 40% נכות ויותר ושלא איבדו את כושרם להשתכר זכאים בכל זאת לשיקום מקצועי (ראו לעיל הגדרת הזכאות לקצבת נכות).

---

¹ מקור: שיקום אנשים עם נכויות ואלמנות 2001-2000 (2003), סקר מס' 186, מינהל המחקר והתכנון, המוסד לביטוח לאומי.

**לוח 1: נכים כלליים שסיימו/הפסיקו טיפול שיקומי לפי סניף, 2002-2004
(מספרים ואחוזים)**

סניף	סך הנכים הכלליים מקבלי קצבה*	סך הנכים הכלליים שסיימו/הפסיקו טיפול שיקומי**	אחוז מקבלי טיפול שיקומי
סך הכול	52,802	17,775	34%
טבריה	2,581	791	31%
נצרת	3,327	1,036	31%
עפולה	1,758	515	29%
נהריה-עכו	1,799	551	31%
קריות	2,104	719	34%
חיפה	2,746	655	24%
חולון	1,123	-	-
חדרה	2,843	912	32%
נתניה	2,257	98	4%
כפר סבא	2,657	1,519	57%
פתח תקווה	2,912	921	32%
רמלה	2,467	706	29%
רחובות	2,342	988	42%
ראשון לציון	1,867	589	32%
אשקלון	1,297	358	28%
ת"א-יפו	5,633	1,917	34%
כרמיאל	858	308	36%
אשדוד	1,237	404	33%
רמת גן	2,603	1,189	46%
ירושלים	3,949	1,276	32%
באר שבע	4,437	1,483	33%

* כולל תביעות מחודשות של אנשים עם נכויות **שלא** קיבלו קצבה בזמן הגשת התביעה.
** יצוין שלא בהכרח מדובר **באותם** הנכים הכלליים שאושרה להם תביעה לקצבת נכות.

המאפיינים התורמים להשתלבות המשתקמים במעגל העבודה

38% מהמשתקמים (שהם 7,978 איש) השתלבו בעבודה בסיום/הפסקת הטיפול השיקומי (ראו לוח מס' 2) בדומה לתקופה הקודמת. ניתן לחלק את המאפיינים התורמים להשתלבותם במעגל העבודה למאפיינים דמוגרפיים, מאפייני נכות, רקע תעסוקתי ותוכניות השיקום.

מאפיינים דמוגרפיים

נתוני לוח 2 מלמדים שגברים השתלבו בעבודה אך במעט יותר מנשים (39% לעומת 35%). יודגש שחלקם בקרב המשתקמים היה בקירוב כפול מהנשים.

כצפוי, שיעור העובדים בגילאי עבודה (26-60) היה גבוה יותר מאשר בין הצעירים מחד ומאשר בין המבוגרים ביותר מאידך. מטבע הדברים צעירים טרם נכנסו למעגל העבודה ואילו המבוגרים ביותר כבר פרשו ממנו. שיעור המשתקמים בכל אחת מקבוצות הגיל היה דומה למדי – כרבע (למעט חלקם הקטן בקבוצת הגיל המבוגרת ביותר).

הנשואים עבדו בשיעור דומה לרווקים (44%). הגרושים, האלמנים והפרודים (ראו בלוח 2 "אחר") עבדו מעט פחות. הללו מבוגרים יותר מהנשואים ווודאי מהרווקים.

משתקמים ששירתו בצבא עבדו יותר ממי שלא שירתו (43% לעומת 35%). יש לייחס זאת גם לחלקם הגדול של נפגעי עבודה בין המשרתים (חלק מהנכים הכלליים, כפי שיוסבר להלן, נפגעו עוד בילדותם או בעת לידתם כך שהם לא היו כשירים לשירות צבאי) וגם לחלקם הגדול יותר של גברים המשרתים בצבא מאשר נשים. גברים כאמור השתלבו במעגל העבודה יותר מנשים וכך נפגעי עבודה יותר מנכים כלליים.

לא ניכר הבדל בשיעור העובדים בין ילידי הארץ לעולים. אדם עם נכות או אלמן מוגדרים עולים אם עלו לישראל החל משנת 1991. במאמר מוסגר ייאמר כי חלקם של ילידי הארץ מבין המשתקמים לא השתנה מהתקופה הקודמת (יותר משני שלישים). בעשור האחרון חלה ירידה בעלייה בהשוואה לשנות ה-90 המוקדמות. אלה שהתאפיינו בגלי עלייה גדולים, ביחוד מבריה"מ לשעבר.

מבין המאפיינים הדמוגרפיים, להשכלה היתה התרומה הגדולה ביותר להשתלבות של המשתקמים במעגל העבודה. נתוני לוח 2 מלמדים כי ככל שהיתה להם השכלה יותר גבוהה שיעור העובדים ביניהם היה גבוה יותר (30% בקרב בעלי השכלה יסודית לעומת 46% מבעלי השכלה אקדמית). גם בקרב מי שלמדו במסגרות ייחודיות ניכר אחוז דומה של עובדים. מי שלמדו במסגרות כאלה, לדוגמה בעלי פיגור שכלי, הופנו לפרויקטים ייחודיים (סגרגטיביים) להשמה בעבודה, כך שסיכוייהם להשתלב בעבודה גדלו. יש לציין ששיעורם בקרב המשתקמים היה קטן. לבעלי השכלה ו/או הכשרה מקצועית יש אם כן אפשרויות רבות יותר להשתלב בעיסוקים הדורשים מיומנויות מקצועיות.

**לוח 2: המשתקמים לפי השתלבות במעגל העבודה ולפי מאפיינים דמוגרפיים,
(אחוזים) 2004-2002**

השתלבות במעגל העבודה			סך הכול באחוזים	מאפיין
לא ידוע	לא עובד	עובד		
4,918 23.2	8,339 39.3	7,978 37.6	*21,397 100.0	סך הכול: מספרים אחוזים
24.2	36.8	39.0	64.2	מין: גברים נשים
21.3	43.6	35.1	35.8	
23.5	42.4	34.1	25.0	גיל: 25-18 35-26 45-36 60-46 65-61
23.2	37.7	39.1	25.8	
22.5	38.5	39.1	23.7	
23.5	38.0	38.5	23.9	
19.5	50.0	30.5	1.6	
21.8	40.8	37.4	44.4	מצב משפחתי: רווק נשוי אחר
24.0	37.5	38.5	43.8	
25.3	40.2	34.6	11.8	
20.6	50.6	28.8	0.9	השכלה: ללא יסודית מיוחדת תיכונית על תיכונית** אקדמית אחרת
26.4	43.7	30.0	10.4	
16.0	37.8	46.2	7.5	
23.6	39.0	37.0	61.9	
23.5	35.2	41.7	7.9	
20.9	33.3	45.8	9.1	
24.3	38.3	37.4	2.3	
22.5	34.5	42.8	35.0	
23.6	41.4	35.0	59.8	שירות בצבא: שירת לא שירת אחר
23.0	38.5	38.5	5.2	

* אין מידע על 162 משתקמים.
** לא אקדמאית.

מאפייני נכות

מניתוח הקשר בין סוג הנכות וחומרתה לבין סיכויי ההשתלבות במעגל העבודה עולה כי נפגעי עבודה השתלבו בעבודה יותר מאשר נכים כלליים (50% לעומת 35%) ואין תימה בכך. אלה הראשונים מעצם הגדרתם באים מעולם העבודה (ראו לוח 3). בנוסף יודגש שהשתלבותם במעגל העבודה לא פוגעת בקצבה שהם זכאים לה. לעומת זאת נכים כלליים עובדים לא זכאים לקצבה או שהם זכאים לקצבה חלקית כאשר רמת השתכרותם נמוכה. רובם של נפגעי העבודה הם גברים שכן עדיין חלקם בכוח העבודה גדול מזה של הנשים. עוד יצוין שרבים מעיסוקיהם בעלי אופי טכני כך שהם חשופים לסיכונים ולפגיעות בעבודה יותר מנשים.

בולט מאוד מהלוח הנתון כי מי שלקו במחלות כגון לב ולחץ דם וכן מי שלקו בראייה או בשמיעה עבדו בשיעור גבוה יותר ממי שלקו בשיתוקים (41% לעומת 32%) ואף יותר ממי שלקו בשכלם או בנפשם. אלה האחרונים מהווים כשליש מאוכלוסיית המשתקמים. רוב האנשים עם הנכויות שנפגעו בשכלם מטופלים בידי השירות למפגר במשרד הרווחה. ביטוח לאומי מטפל רק

במתאימים לתעסוקה בשוק החופשי, על פי הערכה של עובד שיקום. מי שנפגעו בשכלם עוברים לרוב הכשרה מקצועית מתאימה או תהליך השמה חונכת במקום העבודה. ככלל יצוין שנכים כלליים טופלו בידי גורמים בקהילה בטרם פנו לביטוח לאומי יותר מאשר נפגעי עבודה, שכן הם נושאים עמם בדרך כלל "היסטורית נכות" ממושכת יותר. משתקמים שהפ פגועים מלידתם עבדו בשיעור גבוה יותר מהאחרים. נמנו עימם בעיקר מי שלקו בעיוורון או בחרשות.

הליקוי שממנו סובל אדם עם נכות וחומרתו מתבטאים באחוזי הנכות הנקבעים לו. נתוני לוח 3 מלמדים על מגמת עלייה בשיעור העובדים ככל שלמשתקמים היו אחוזי נכות נמוכים יותר. התפלגות אחוזי הנכות הרפואית היתה סימטרית, דהיינו לכמחצית היו אחוזי נכות בינוניים (40%-59%) ולכמחצית היו אחוזי נכות רפואית גבוהים או נמוכים מכך.

לוח 3: המשתקמים לפי השתלבות במעגל העבודה ולפי מאפייני נכות, 2002-2004 (אחוזים)

השתלבות במעגל העבודה			סך הכול	מאפיין
לא ידוע	לא עובד	עובד		
4,918	8,339	7,978	21,397	סך הכול: מספרים
23.2	39.3	37.6	100.0	אחוזים
23.0	41.9	35.1	83.1	ענף: נכים כלליים
23.9	26.0	50.2	16.9	נפגעי עבודה
20.1	43.3	36.6	31.7	ליקוי: נפשי, שכלי
24.0	44.4	31.6	15.9	מחלות פנימיות/ שיתוקים
21.6	36.8	41.6	12.3	מחלות אחרות
27.2	34.0	38.8	26.5	גפיים/עמוד שדרה
23.4	36.1	40.5	13.7	אחר*
				אחוזי נכות
20.0	30.0	50.0	2.5	רפואית: 9-1
30.8	28.3	40.9	6.3	19-10
25.8	30.8	43.4	18.0	39-20
23.6	40.8	35.6	45.4	59-40
20.0	43.1	36.8	16.1	79-60
17.5	49.8	32.7	11.8	100-80
				גורם
18.2	35.9	46.0	15.6	לליקוי: מום מלידה
20.3	43.4	36.3	7.7	מחלה בילדות
24.2	43.3	32.5	54.3	מחלה אחרת
26.7	31.5	41.8	17.3	תאונה

* ליקוי בראייה או בשמיעה.

רקע תעסוקה

מלוח 4 ניתן ללמוד כי מרבית המשתקמים שעבדו בעת שפנו לשיקום המשיכו לעבוד גם בסיום הטיפול, בדומה לתקופה הקודמת ואף יותר ממי שלא עבדו בעת הפנייה – פי שנים מהם (68% לעומת 33%). אכן ניתן לצפות כי מי שעבד בעת הפנייה לשיקום ימשיך לעבוד אף לאחר מכן. הללו פנו לשיקום במטרה למצות זכויות כספיות שהם היו זכאים להן על פי החוק

והוראותיו. אלה שנמצאו מחוץ למעגל העבודה זה מכבר, דהיינו לא עבדו ב-7 השנים שקדמו למועד פנייתם לשיקום, השתלבו במעגל העבודה בשיעור הנמוך ביותר (30%).

עוד יודגש כי מי שעבדו במשרה מלאה בעת שפנו לשיקום היו בעלי סיכויים גדולים יותר לעבוד גם בסיום הטיפול ואף יותר ממי שעבדו בהיקף חלקי (77% לעומת 60%). כלל המשתקמים שהביעו עמדה חיובית באשר לנכונותם להשתלב במעגל העבודה עבדו יותר מאלה ששללו אפשרות זאת (36% לעומת 24%).

לוח 4: המשתקמים לפי השתלבות במעגל העבודה בסיום טיפול ולפי מאפייני עבודה בעת הפנייה לשיקום, 2002-2004 (אחוזים)

השתלבות במעגל העבודה בסיום הטיפול			סך הכול	מאפיין
לא ידוע	לא עובד	עובד		
4,918 23.2	8,339 39.3	7,978 37.6	21,397 100.0	סך הכול: מספרים אחוזים
14.0	17.8	68.2	13.7	עבדו בעת הפנייה לשיקום: עבדו
24.4	42.7	32.8	86.3	לא עבדו
23.6	35.9	40.5	73.3	עבדו ב-7 השנים האחרונות: כן
21.2	48.9	29.9	26.7	לא
10.8	11.7	77.4	46.6	היקף משרה: מלא
16.7	23.7	59.6	53.4	חלקי
22.6	41.6	35.8	50.8	נכונות לעבוד*: כן
25.8	50.0	24.3	9.1	לא
28.0	42.0	30.0	26.4	זמנית-לא

* ל-14% מהמשתקמים אין מידע במשתנה זה.

תוכניות שיקום

בהתאם למדיניות השיקום בביטוח לאומי, הטיפול השיקומי נועד להכין את המשתקמים בעיקר לעבודה בשוק החופשי, המתבצעת במסגרת נורמטיבית או במסגרת בידולית כמוגדר לעיל.

מנתוני לוח 5 ניתן ללמוד שבניגוד לצפוי לא נמצא הבדל בשיעור העובדים בין מי שקיבלו הכשרה מקצועית, לסוגיה, לבין מי שקיבלו סיוע בהשמה, דהיינו בין מי שעברו שיקום במסגרת נורמטיבית לבין מי שעברו שיקום במסגרת בידולית. יתרה מכך, מעניין מאוד להדגיש ובאופן מפתיע, שלא נמצא הבדל בשיעור העובדים בין מי שעברו קורס מקצועי לבין מי שרכשו מקצוע באמצעות השכלה גבוהה.

המופנים לשיקום במסגרת בידולית משתתפים לעיתים בתוכנית מקדימה להכשרה מקצועית ("טרום הכשרה"). היא כוללת השלמת השכלה או רכישת הרגלי עבודה במרכזי שיקום לקראת הכשרה מקצועית. לא ייפלא כי שיעור העובדים ביניהם היה הקטן ביותר (37%).

לוח 5: המשתקמים לפי השתלבות במעגל העבודה ותוכניות שיקום, 2002-2004 (אחוזים)

השתלבות במעגל העבודה			סך הכול* באחוזים	תוכנית שיקום
לא ידוע	לא עובד	עובד		
23.2	39.3	37.6	21,397	סך הכול
20.4	42.6	36.7	18.8	טרום הכשרה
20.1	33.5	46.2	24.1	הכשרה מקצועית:
20.3	33.6	45.6	5.0	- קורס מקצועי
12.4	28.6	59.0	6.3	- השכלה גבוהה
				- אחרת
15.7	35.9	48.2	26.8	סיוע בהשמה

* האחוזים אינם מסתכמים ב-100 אחוז, שכן משתקם יכול להימצא ביותר מתוכנית שיקום אחת.

תרומה עצמאית של כלל המאפיינים להשתלבות במעגל העבודה – ניתוח רב משתני

כדי לאמוד את ההשפעה העצמאית של המשתנים שנותחו לעיל (משתנים דמוגרפיים, מאפייני נכות, מאפייני תעסוקה ותוכניות שיקום) נערך ניתוח רב משתני (רגרסיה לוגיסטית) על המשתנה התלוי הדיכוטומי – השתלבות המשתקמים במעגל העבודה. מדד ה-ODDS RATIO (OR) מבטא את עוצמת ההשפעה העצמאית של כל אחד מהמשתנים הבלתי תלויים הנכללים במודל על המשתנה התלוי. האומדן (מקדם β) מציין את כיוון ההשפעה. השפעה עצמאית חיובית של משתנה פירושה שבעלי מאפיין זה נוטים לענות בחיוב על המשתנה התלוי יותר ממי שאין להם מאפיין זה. השפעה עצמאית שלילית פירושה שבעלי מאפיין זה נוטים לענות בחיוב על המשתנה התלוי פחות ממי שאין להם אותו.

ממצאי לוח 6 מלמדים שלנכים כלליים שעברו תכניות שיקום היה סיכוי גדול יותר לעבוד לעומת מי שלא עברו אותן ובייחוד מי שהופנו למסגרת מוגנת (OR=4.850). לעומת זאת למשתנים הדמוגרפיים היתה השפעה עצמאית קטנה יותר (אם כי מובהקת) על סיכויי הנכים הכלליים להשתלב במעגל העבודה. בולטת בין המשתנים הדמוגרפיים השפעת המשתנה "השכלה אקדמית" על הסיכוי לעבוד כמו גם השפעת המשתנה "לימודים במסגרות חינוך מיוחדות" יותר מאשר רכישת השכלה אחרת, בדומה לממצאי הניתוח החד משתני. מבין משתני התעסוקה בולטת תרומת משתנה הנכונות לעבוד ולסיכוי להשתלב במעגל העבודה (1.245). (OR=

**לוח 6: השתלבות במעגל העבודה של נכים כלליים לפי מאפיינים שונים –
(רגרסיה לוגיסטית)**

נכים כלליים		משתנה בלתי תלוי
(OR) Ods Ratio	מקדם β	
1.293	0.270	רווק
1.762	0.567	קיבל הכשרה מקצועית
2.108	0.746	קיבל סיוע בהשמה
4.850	1579	הפניה למסגרת מוגנת
1.162	0.150	שירת בצבא
0.698	-0.360	בעל השכלה יסודית
1.377	0.320	למד במסגרת מיוחדת
1.265	0.235	בעל השכלה אקדמית
0.535	-0.626	לא עבד ב-7 בשנים האחרונות
0.720	-0.329	בעל 80% נכות רפואית ויותר
1.245	0.219	הביע נכונות לעבוד

ממצאי לוח 7, המציגים את ההשפעה העצמאית של המשתנים שנכללו בניתוח החד משתני על סיכויי השתלבותם בעבודה של נפגעי עבודה, אף הם מורים שלתוכניות השיקום היתה השפעה עצמאית הגדולה ביותר על סיכויי ההשתלבות בעבודה ובייחוד מי שקיבלו הכשרה מקצועית (OR=2.276). בקרב מי שקיבלו סיוע כספי עבדו יותר מאשר בקרב אלה שלא קיבלו סיוע כזה (OR=4.970). הסיוע הכספי נועד להקמת עסק עצמאי או לרכישת רכב לעבודה, או שניתן במסגרת קצבה מיוחדת זכאים לה חלק מנפגעי עבודה. וכמובן מי שכבר עבד במשרה מלאה סיכוייו להשתקם במסגרת אחרת טובים ביותר. מבין מאפייני הנכות נמצא כי הסיכויים של בעלי אחוזי נכות רפואית גבוהים טובים פחות מאשר בעלי אחוזי נכות רפואית נמוכים (OR=-2.123). OR לעומת (OR=0.285). מבין המשתנים הדמוגרפיים נמצא כי למי ששירת בצבא היו יותר סיכויים לעבוד לעומת מי שלא שירת (OR= 1.360).

**לוח 7: השתלבות במעגל העבודה של נפגעי עבודה לפי מאפיינים שונים –
(רגרסיה לוגיסטית)**

נפגעי עבודה		משתנה בלתי תלוי
(OR) Ods Ratio	מקדם β	
2.276	0.823	קיבל הכשרה מקצועית
1.881	0.632	קיבל סיוע בהשמה
1.360	0.301	שירת בצבא
4.970	1.603	קיבל סיוע כספי
0.120	-2.123	בעל 81% נכות רפואית ויותר
0.535	-0.626	בעל 20%-39% נכות רפואית
7.003	1.946	עבד במשרה מלאה
0.407	-0.900	לא מעוניין לעבוד

השוואת סיכויי נכים כלליים עם סיכויי נפגעי עבודה להשתלב במעגל העבודה מעלה אם כן שלנכים כלליים שהופנו למסגרת מוגנת הסיכויים הגדולים ביותר לעבוד, ואילו לנפגעי עבודה שקיבלו סיוע כספי כמו גם מי שעברו הכשרה מקצועית היו הסיכויים הגדולים ביותר להשתלב בעבודה בסיום הטיפול השיקומי.

קבלת סיוע כספי (תשלומים נלווים לשיקום)

הזכאות לקבלת תשלומי שיקום קשורה למאפייני תוכנית השיקום, היקפה, מקום ביצועה, גובה קצבת הנכות לה זכאים המשתקמים ולמאפייניהם (כמפורט לעיל בהגדרות התשלומים).

בשנים 2002-2004 הוצאות השיקום של המשתקמים הסתכמה בסך **368 מיליון ש"ח**. מלוח 8 עולה כי התשלום הגבוה ביותר היה עבור שכר לימוד (כולל שיעורי עזר). הוא היווה כ-61% מסך התשלומים, בדומה לתקופה הקודמת. שכר לימוד שולם בעיקר לנכים כלליים (כשני שלישים מסך התשלומים ששולמו בעבורם). כאמור שכר לימוד כולל גם מימון של המופנים למרכזי שיקום בעיקר מימון של נכים כלליים.

המאפיינים הקשורים לקבלת סיוע כספי

דמי שיקום שהיוו כרבע מהתשלומים ניתנו בעיקר לנפגעי עבודה שנפגעו בגפיים או בעמוד השדרה (ראו לוח 9). דמי שיקום מחושבים על פי הקצבה שהמשתקמים זכאים לה. הקצבה לנפגע עבודה גבוהה מזו של נכה כללי שכן היא מחושבת על פי רמת השתכרותו בטרם הפגיעה. הקצבה לנכה כללי היא קבועה. יצוין שנכים בעלי ליקוי נפשי או שכלי כמו גם בעלי ליקויי ראייה בדרך כלל מקבלים קצבה מלאה ולכן רק מיעוטם (12%) היו זכאים לדמי שיקום (ראו לוח 9).

לוח 8: תשלומים לפי סוג תשלום ולפי ענף, 2002-2004 (מיליוני ש"ח)

סוג תשלום						סך כל התשלומים	ענף
הוצאות אחרות	שכר דירה	מכשירים ואביזרי עזר	שכר לימוד	נסיעות	דמי שיקום		
1.7	6.8	12.8	223.8	28.7	94.0	368.3	סך הכול
1.5	6.6	11.6	196.6	23.5	51.4	291.6	נכות כללית
0.2	0.2	1.2	27.2	5.2	42.6	76.7	נפגעי עבודה

תשלומי הנסיעות (כולל מימון נסיעות מיוחדות) היוו 6% מסך התשלומים. הם שולמו בעיקר למי שלקו במחלות ממאירות ו/או מתקדמות (11%). קרוב לוודאי שהטיפול בהם במרכזים רפואיים המרוחקים ממקום מגוריהם תרמו למשקל הגדול של סעיף הנסיעות בסך התשלומים הנלווים לשיקומם.

בקרב מי שלקו בעיוורון בלט המשקל היחסי של התשלום בעבור מכשירים ואביזרי עזר. הוא היווה 40% מסך התשלומים בשבילם (שם). מדובר במימון מחשבים וציוד יקר הנחוצים לאנשים עיוורים והמותאמים להם כדי שיוכלו ללמוד ולעבוד.

לוח 9: תשלומים לפי סוג תשלום ולפי סוג ליקוי, 2002-2004 (מיליוני ש"ח ואחוזים)

סוג תשלום						סך כול התשלומים (מיליוני ש"ח)	סוג ליקוי
הוצאות אחרות	שכר דירה	מכשירים ואביזרי עזר	שכר לימוד	נסיעות	דמי שיקום		
1.7	6.8	12.8	223.8	28.7	94.0	368.3	סך הכול: מספרים
0.6	1.8	3.5	60.8	7.8	25.5	100.0	אחוזים
-	-	10.0	55.0	15.0	20.0	2.0	ללא ליקוי
-	0.8	0.8	80.7	5.9	11.6	92.3	נפשי, פיגור שכלי
-	3.7	4.7	62.6	10.5	18.4	22.6	מחלות ממאירות
0.4	0.9	2.3	44.5	7.6	44.0	123.8	גפיים/עמוד שדרה
0.2	2.9	2.5	58.6	8.6	26.7	59.1	מחלות פנימיות
-	0.3	1.3	68.0	7.2	22.9	16.9	לב ולחץ דם
-	3.8	12.5	49.0	6.7	26.0	12.6	ראייה ועיניים
0.9	1.9	4.2	59.6	6.6	27.2	28.4	שמיעה ואוזניים
2.5	7.4	39.5	46.9	2.5	-	10.6	עיוורון

מלוח 10 ניתן ללמוד שההבדלים בין גברים לנשים בתשלומי השיקום הם קטנים, אם בכלל, חוץ מדמי שיקום – שניתנו לגברים יותר מאשר לנשים וזאת משום שנמנו עימם בעיקר נפגעי עבודה. כאמור נפגעי עבודה קיבלו דמי שיקום יותר מנכים כלליים. לעומת זאת ההבדלים בין קבוצות הגיל ניכרו ביחס לשכר הלימוד. שכר לימוד שולם בעבור כשני שלישים מקרב הצעירים ביותר. אלה השתתפו בתוכניות להכשרה מקצועית לסוגיה יותר מאשר מבוגרים. עם העלייה בגיל, שכר הלימוד ששולם היווה אחוז הולך וקטן מסך התשלומים.

לוח מס' 10: תשלומים לפי סוג תשלום ולפי מאפיינים דמוגרפיים, 2002-2004 (מיליוני ש"ח ואחוזים)

סוג תשלום						סך כל התשלומים (מיליוני ש"ח)	מאפיין דמוגרפי
הוצאות אחרות	שכר דירה	מכשירים ואביזרי עזר	שכר לימוד	נסיעות	דמי שיקום		
1.7	6.8	12.8	223.8	28.7	94.0	368.3	סך הכול: מספרים
0.6	1.8	3.5	60.8	7.8	25.5	100.0	אחוזים
0.4	1.5	3.0	56.5	7.0	31.4	234.2	מין: גברים
0.4	2.0	4.5	63.3	8.2	21.7	134.1	נשים
0.6	4.7	4.2	66.7	9.3	18.8	158.6	גיל: 25-18
0.3	0.4	2.7	50.2	7.2	32.8	89.2	35-26
0.2	-	2.3	45.1	6.2	35.5	82.3	45-36
-	-	1.8	22.4	5.1	26.4	35.6	55-46
-	-	0.2	1.8	-	15.4	2.6	65-56

לסיכום, משקל התשלומים הנלווים לשיקום והרכבם היה דומה, אם לא זהה, לתקופה הקודמת. אז כעתה, רוב התשלומים (61%) היו בעבור שכר לימוד, דהיינו בעבור סוגים שונים של הכשרה מקצועית ושירותי תמיכה.

זכאותם של נכים כלליים לקצבת נכות

שאלת ההפחתה שחלה בהיקף מקבלי קצבת נכות או בשיעורה נבחנה בזיקה להשתלבות של נכים כלליים במעגל העבודה. הזכאות נבחנה במועד הפנייה לשיקום, בסיום/הפסקת הטיפול השיקומי ושנה לאחר מכן.

מלוח 11 ניתן ללמוד כי שנה לאחר סיום/הפסקת השיקום גדל אחוז הנכים הכלליים שלא היו זכאים לקצבה בהשוואה לחלקם במועד שפנו לשיקום, מ-15% ל-26%, דהיינו לכ-2,000 נכים כלליים הקצבה הופסקה תשלום הקצבה.

לוח 11: נכים כלליים לפי מועד הזכאות ולפי היקפה, 2002-2004 (מספרים ואחוזים)

מועד הזכאות						היקף הזכאות לקצבה
שנה לאחר סיום/ הפסקת טיפול שיקומי		בסיום/הפסקת טיפול שיקומי		בפנייה לטיפול שיקומי		
מספרים	אחוזים	מספרים	אחוזים	מספרים	אחוזים	
19,138	100.0	19,138	100.0	19,138	100.0	סך הכול
11,390	59.5	12,202	63.8	13,724	71.7	מלאה
2,859	14.9	2,788	14.6	2,604	13.6	חלקית
4,889	25.6	4,148	21.7	2,810	14.7	לא זכאי

בקרב נכים כלליים שהשתלבו בעבודה (ראו לוח 12) אחוז הנכים שקצבתם פחתה/הופסקה היה גדול יותר מבאלה שלא עבדו (20% לעומת 15%), אם כי היה אפשר לצפות שהפער ביניהם יהיה גדול יותר. נראה שרמת השתכרותם של חלק מהנכים הייתה נמוכה, כך שהם המשיכו לקבל קצבה, גם אם מופחתת.

לוח 12: נכים כלליים לפי השתלבות במעגל העבודה ולפי שינוי* בזכאות לקצבה 2002-2004 (אחוזים)

השתלבות במעגל העבודה			סך הכול	שינוי בזכאות לקצבה
לא ידוע	לא עובד	עובד		
4,763	8,408	5,967	19,138	סך הכול: מספרים
24.9	43.9	31.2	100.0	אחוזים
19.8	14.6	20.4	17.7	הפחתה/הפסקת קצבה
80.2	85.4	79.6	82.3	ללא שינוי

* השינוי שחל ברמת הזכאות לקצבה ממועד הפנייה לשיקום עד לאחר שנה מסיום/הפסקת הטיפול.

השינוי שחל בזכאות לקצבה היה קשור למאפייני נכות (ראו לוחות 13 ו-14). כך, בקרב מי שחלו במחלות ממאירות ו/או מתקדמות ניכרה הפחתה או הפסקה בקבלת קצבה יותר מאשר

בקרב בעלי ליקויים אחרים ובייחוד בהשוואה לבעלי ליקוי נפשי או שכלי (37% לעומת 7%, בהתאמה). למי שחלו במחלות ממאירות יש תקופות רמיסיה שבמהלכן יש להניח שהם חוזרים לעבודה ואי לכך הקצבה הזמנית שניתנת להם מופסקת או מופחתת.

לוח 13: נכים כלליים לפי סוג הליקוי ולפי שינוי* בזכאות לקצבה, 2002-2004 (אחוזים)

סוג ליקוי					סך הכול	שינוי בזכאות לקצבה
ליקויים פיסיים אחרים***	מחלות פנימיות ושיתוקים**	גפיים/ שדרה	מחלות ממאירות ו/או מתקדמות	נפשי/שכלי		
9.3	25.4	18.2	7.5	39.1	100.0	סה"כ: אחוזים
23.5	25.6	23.1	36.6	7.0	17.7	הפחתה/הפסקת קצבה
76.5	74.4	76.9	63.4	93.0	82.3	ללא שינוי

* השינוי שחל ברמת הזכאות לקצבה ממועד הפנייה לשיקום עד לאחר שנה מסיום/הפסקת הטיפול.
 ** כולל לב ולחץ דם.
 *** כולל ראייה, עיניים, עיוורון, שמיעה ואוזניים.

כמו כן נמצא שאחוז הנכים שקצבתם הופסקה או הופחתה פחת ככל שאחוז הנכות הרפואית שנקבע להם היה גבוה יותר, מ-40% בקרב בעלי האחוזים הנמוכים ל-7% בין בעלי אחוזי נכות מרביים. כצפוי נכים קשים הוסיפו לקבל קצבה יותר מנכים שמצבם באופן יחסי היה קל.

לוח 14: נכים כלליים לפי אחוזי נכות רפואית ולפי שינוי* בזכאות לקצבה, 2002-2004 (אחוזים)

אחוזי נכות רפואית				סך הכול	שינוי בזכאות לקצבה
100-80	79-60	59-40	39-20		
13.9	19.5	55.8	9.5	100.0	סך הכול
6.9	14.3	19.1	27.9	17.7	הפחתה/הפסקת קצבה
93.1	85.7	80.9	72.1	82.3	ללא שינוי

* שינוי שחל ברמת הזכאות לקצבה ממועד הפנייה לשיקום עד לאחר שנה מסיום/הפסקת הטיפול.

יצוין שלא נמצאו הבדלים מובהקים בין גברים לנשים אשר לסיכוי הפחתת הקצבה או להפסקתה שנה לאחר סיום/הפסקת הטיפול השיקומי. לעומת זאת בקרב הצעירים יותר נמצא אחוז גבוה יותר של נכים כלליים שקצבתם הופסקה או הופחתה מאשר בין המבוגרים, 23% בקרב הצעירים ביותר (18-25) לעומת 7% בקרב המבוגרים ביותר (בני 61 ויותר). מן הסתם צעירים השתלבו בעבודה יותר מאשר מבוגרים. כאמור הפחתה בשיעור הזכאות לקצבה ניכרה, גם אם במעט, בקרב מי שעבדו יותר מאשר בקרב מי שלא עבדו.

לוח 15: נכים כלליים לפי גיל ולפי שינוי* בזכאות לקצבה, 2002 - 2004 (אחוזים)

קבוצת גיל					סך הכול	שינוי בזכאות לקצבה
65-61	60-46	45-36	35-26	25-18		
1.3	26.6	22.4	28.3	21.3	100.0	סך הכול
6.9	14.4	16.6	18.2	22.9	17.7	הפחתה/הפסקת קצבה
93.1	85.6	83.4	81.8	77.1	82.3	ללא שינוי

* השינוי שחל ברמת הזכאות לקצבה ממועד הפנייה לשיקום עד לאחר שנה מסיום/הפסקת הטיפול.

לסיכום, כחמישית מהנכים הפסיקו לקבל קצבה או שקצבתם פחתה, בדומה לתקופה הקודמת. בקרב מי שעבדו במועד סיום/הפסקת הטיפול, אחוז האנשים עם הנכויות שקצבתם פחתה או הופסקה היה גבוה קצת יותר מאשר בקרב מי שלא עבדו, 20% לעומת 15% בהתאמה, אם כי כאמור ההבדל היה קטן.

נוסף על הטיפול השיקומי בנכים כלליים ונפגעי עבודה, אגף שיקום בביטוח לאומי מטפל באוכלוסיית נפגעי איבה ובאלמנות/אלמנים. הטיפול בנפגעי איבה, כפי שיוצג להלן, שונה במהותו מהטיפול באנשים עם נכויות אחרות.

נפגעי פעולות איבה בטיפול אגף השיקום

מבוא

הטיפול בנפגעי פעולות איבה בביטוח לאומי מתבסס על "חוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה – 1970", שאלה עיקריו:

1. נפגעי איבה ומשפחות הנספים זכאים לתגמולים, שיקום, מענקים ולהטבות, הניתנים כפיצוי **וללא התניה** במשאביהם האישיים.
2. הזכאות לתגמולים ולשאר הזכויות חלה על אזרח או תושב ישראל שנפגע בארץ או מחוצה לה ועל אזרח חוץ שנפגע בשטח מדינת ישראל או בישי"ע, לרבות על עובדים זרים ותיירים (גם אם הם שוהים בארץ שלא כחוק ובתנאי שנכנסו לארץ כחוק).
3. ההטבות הניתנות לנפגעי פעולות איבה זהות לאלה המוקנות לנכים ולמשפחות שכולות שבטיפול משרד הביטחון.
4. נדרשת הכרה של הרשות המאשרת (גוף שממנה שר הבטחון) שהאירוע שממנו נפגע הפונה הוא בגדר פעולת איבה כהגדרתה בחוק.

הטיפול שנותן אגף השיקום לנפגעי איבה כאמור שונה במהותו מזה הניתן לאנשים עם נכויות אחרות. להלן כמה ממאפייניו:

1. מטבע הדברים הטיפול הוא מייד, דהיינו אגף השיקום יוזם את הפנייה לנפגע איבה בדרך כלל בתוך כיממה לאחר הפגיעה.
2. עובדי השיקום עורכים במהלך הטיפול ביקורים בבתי חולים ובבתי המשפחות השכולות ועומדים לרשות נפגעי איבה במתן ייעוץ, הדרכה והכוונה בכל בעיה הכרוכה בשיקומם הנפשי, החברתי, המשפחתי ובדרכי מימוש הזכויות והשירותים השונים.
3. המשבר שאליו נקלעים נפגעי פעולות איבה ומשפחות שכולות מחייב את עובדי השיקום לאתר ולזהות את הצרכים המידיים של הנפגע ושל משפחתו, תוך מתן מענה הולם ומקיף בתחומים רבים: מחיה, תעסוקה, דיור, רכב ולימודים. הם נעזרים לשם כך בשירותים בקהילה.
4. הטיפול מאופיין במחויבות לכול משפחת החלל (אלמן/ה, הורים, ילדים ואחים).
5. הטיפול בנפגע איבה נמשך כל החיים.

נפגעי איבה שונים באפיוניהם הדמוגרפיים מאנשים עם נכויות אחרות המטופלים על ידי אגף השיקום בביטוח לאומי.

אפיונים דמוגרפיים

הנתונים שלהלן נוגעים ל-3,556 נפגעי איבה ומשפחותיהם שטופלו בידי אגף השיקום בביטוח לאומי בשנים 2002-2004. מאחר שבמהלך ניכרה הפחתה בפיגועי טרור, פחת בהתאם מספר נפגעי איבה, מ-1,892 ב-2002 ל-662 ב-2004 – בכשני שלישים.

כמחצית מנפגעי איבה היו נשים, בדומה לחלקן באוכלוסייה הכללית. נפגעי איבה זכאים לשירותי שיקום ללא הגבלת גיל, בשונה מתנאי הזכאות של אנשים עם נכויות אחרות. כך נמצא שכרבע מנפגעי איבה היו בני פחות מ-18 או בני יותר מ-65 שנה. כשלושה רבעים היו בטווח גיל העבודה.

יותר ממחצית נפגעי איבה היו נשואים (מקרב בני 18 ומעלה), כרבע היו רווקים והיתר – פרודים או גרושים.

ל-57% מנפגעי איבה היתה השכלה תיכונית (עיונית או מקצועית), ל-24% היתה השכלה על תיכונית, ביניהם ל-17% השכלה אקדמית. בין נפגעי איבה היו יותר אקדמאים מאשר בין המשתקמים, כנראה בשל הימצאותם של עולים חדשים ביניהם. רמת השכלתם של אלה גבוהה מזו של האוכלוסייה הוותיקה. מענין לציין את חלקם הגדול של עולים חדשים בקרב נפגעי איבה, למעלה משיעורם באוכלוסייה הכללית, כשליש לעומת כחמישית. נראה שאלה משתמשים יותר בתחבורה ציבורית ונוהגים לערוך קניות בשווקים, בין המקומות המועדים יותר לפיגועי טרור.

בחינה של הקרבה המשפחתית לנפגעי איבה לימדה שכמחצית מנפגעי איבה נפגעו בעצמם; 8% התאלמנו; 15% היו הורים שכולים ובשיעור דומה היו יתומים; 8% היו אחים/אחיות של נספי הטרור. השאר (4%) היו קרובים אחרים של נפגעי איבה.

השוני בין נפגעי איבה לבעלי הנכויות האחרות מחייב את אגף השיקום בביטוח לאומי לטפל בהם באופן שונה.

טיפול קבוצתי בנפגעי איבה ומימון הטבות ושירותים

הטיפול בנפגעי איבה באגף השיקום בביטוח לאומי הוא גם פרטני, גם קבוצתי וגם מערכתית-קהילתי. כמו כן הוא כרוך במימון של שירותים ורכישות שונים.

טיפול קבוצתי – הטיפול בנפגעי איבה הוא בגישת ההתערבות הקבוצתית והקהילתית. מלוח 16 המציג נתונים מינהליים של אגף השיקום על פעילותו בתחום הטיפול בנפגעי איבה עולה כי בשנת 2005 פעלו כ-20 קבוצות שבהן השתתפו כ-300 נפגעי איבה ומשפחותיהם. מרבית הקבוצות (12) יועדו להורים שכולים. יוזכר שחלקם בקרב נפגעי איבה היה נמוך למדי – 15%.

חלקם של הנכים בקרב נפגעי איבה שנפגעו בפעולות איבה היה גדול בעוד שמספר הקבוצות שהופעלו בעבורם היה קטן. יש להניח שפגיעתם הפיסית-נפשית מנעה אותם מלהשתתף בקבוצות, או שהקבוצות שהופעלו לא התאימו לצורכיהם הייחודיים.

לוח 16: מספר הקבוצות שהופעלו בעבור נפגעי איבה באגף השיקום בשנת 2005 לפי אוכלוסיית היעד וסניפים (מספרים)

מספר קבוצות	אוכלוסיית היעד	סניפים
3	אלמנות/אלמנים	ראשון לציון, כפר סבא, עפולה
10	הורים שכולים	ירושלים, חיפה, ת"א, עפולה, קריות, חדרה
2	אמהות שכולות מהמגזר החרדי	ירושלים, בני ברק
2	נפגעי איבה עם נכויות	ראשון לציון, חדרה
1	יתומים	ירושלים
3	יתומים ואחים שכולים	כפר סבא, חיפה, אשקלון

מימון כספי – נועד לסייע לנפגעי איבה לרכוש רכב, לפתור זמנית בעיות מגורים וכן לממן טיפול פסיכולוגי והוצאות אחרות כגון: תשלום חשבון טלפון, עזרת בית, מימון בית אבות, מתן מענקים וכיו"ב.

מלוח 17 עולה כי ההוצאה לשיקום עבור נפגעי איבה בשנים 2002-2004 הסתכמה ב-72 מיליון ש"ח, וזהו סכום גבוה למדי – הוא היווה כחמישית מסך התשלומים הנלווים לשיקום המשתקמים (נכים כלליים ונפגעי עבודה), בעוד שחלקם של נפגעי איבה בכלל המשתקמים היה קטן מכך – כשביעית. סעיף "ההוצאות האחרות" היה הגדול ביותר – הוא היווה כמחצית מסך התשלומים ששולמו בעבור נפגעי איבה. הוא כלל תשלומים מסוג אלה שפורטו ואחרים. שכן לימוד, דהיינו מימון הכשרה מקצועית לסוגיה, היווה כשליש מסך התשלומים בעבורם. כצפוי שאלת ההשתלבות במעגל העבודה היא רלוונטית בעיקר למי שהיו בגיל עבודה.

לוח 17: תשלומים נלווים לשיקום לפי סוג תשלום ולפי גיל, 2002-2004 (מיליוני ש"ח)

גיל	סך הכול	סוג תשלום			
		דמי שיקום	נסיעות	שכר דירה	שכר לימוד
סך הכול	71.9	6.1	2.1	1.8	23.9
17-0	14.8	1.7	0.3	0.1	5.8
25-18	16.1	3.4	0.4	0.4	5.9
35-26	11.8	0.7	0.3	0.3	4.4
45-36	13.5	0.1	0.4	0.5	4.5
55-46	7.3	0.1	0.3	0.2	2.4
65-56	4.4	-	0.1	0.2	0.8
+65	4.1	-	0.1	0.1	0.3

מלוח 18 עולה כי המבוטחים, כלומר נפגעי איבה שנפגעו בפעולות איבה, קיבלו כמחצית מסך התשלומים (הם היוו כזכור כמחצית מנפגעי איבה). רוב ההוצאה היתה כרוכה במימון הוצאות המוגדרות "הוצאות אחרות" הכוללות בין היתר גם תשלומים בעת ההתערבות הראשונית כהוצאות אשפוז.

לוח 18: תשלומים נלווים לשיקום לפי סוג תשלום ולפי קרבה לנפגע איבה, 2002-2004 (מיליוני ש"ח)

סוג תשלום					סך הכול	קרבה לנפגע איבה
הוצאות אחרות	שכר לימוד	שכר דירה	נסיעות	דמי שיקום		
36.9	23.9	1.8	2.1	6.1	71.9	סך הכול
21.9	9.4	0.9	1.6	2.7	37.5	מבוטח
4.5	2.2	0.4	-	-	7.1	אלמן
5.8	2.7	0.4	0.1	-	9.1	הורים שכולים
2.2	6.3	0.1	0.1	3.4	12.2	יתומים
0.5	2.3	-	-	-	2.8	אחים שכולים
2.1	0.9	0.1	0.1	-	3.2	אחר

בסה"כ הטיפול בנפגעי איבה הוא טיפול המספק מענה למכלול צורכיהם ולא דוקא בזיקה לתחום התעסוקה.

אלמנות בטיפול אגף השיקום

אלמנות¹ שאירים ואלמנות נפגעי עבודה זכאיות לשירותים לשיקום מקצועי, בדומה לשיקום הניתן לאנשים עם נכויות. בשנים 2002-2004 פנו לאגף השיקום 1,581 אלמנות, מעט יותר מאשר בתקופה הקודמת. אגף השיקום נוקט בפעולות שונות, כמו יישוג (REACHING OUT) לשם הרחבת מעגל מקבלות שירותי שיקום. הן היוו כ-40% מכלל האלמנות שהחלו לקבל קצבת שאירים בתקופה זו. מטבע הדברים אלמנות שונות במאפייניהן הדמוגרפיים וברקע התעסוקה שלהן מאנשים עם נכויות.

מאפייני האלמנות

מאפיינים דמוגרפיים – הרוב המכריע היו אלמנות ורק 9% – אלמנים. יותר מ-3/4 מהאלמנות היו בנות 36-65. כחמישית היו צעירות יותר, ומיעוטן (1%) היו מבוגרות יותר. בממוצע, האלמנות היו בנות 44 שנה. מרבית האלמנות (כשני שלישים) היו ילידות הארץ, וכחמישית – עולות חדשות, דהיינו הן עלו לארץ מתחילת שנות ה-90 ואילך, בעיקר ממזרח אירופה.

כ-2/3 מהאלמנות היו בעלות השכלה תיכונית (עיונית או מקצועית) מלאה או חלקית. לכרבע מהן השכלה על תיכונית (מתוכן לכמחצית היתה השכלה אקדמית). עוד יצוין ש-16% מהאלמנות למדו 8 שנות לימוד בלבד. האלמנות למדו בממוצע 11 שנות לימוד. 5% מהאלמנות למדו בעת שפנו לאגף השיקום.

בסך הכול המאפיינים הדמוגרפיים של האלמנות בתקופה הנוכחית היו דומים בעיקרם לאלה של האלמנות מהתקופה הקודמת.

רקע תעסוקתי בעת הפנייה לשיקום – כשליש מהאלמנות עבדו בעת שפנו לאגף השיקום. רובן המכריע עבדו כשכירות וכ-2/3 מתוכן הועסקו במשרה מלאה. השוואה לשיעור הנשים שהשתתפו בכוח העבודה באוכלוסייה הכללית בשנת 2003² העלתה כי שיעורן (מבנות 25-54) היה כפול (70%). האלמנות עסקו במקצועות שונים מענף הפקידות (כרבע מהן) ואחוז נמוך יותר (13%) עבדו בהוראה. שאר האלמנות עבדו בספרות, מלצרות ובמתן שירותים אישיים אחרים.

כשני שלישים מהאלמנות לא עבדו בעת הפנייה למחלקת השיקום. כשליש שהה מחוץ למעגל העבודה לפרק זמן של עד שנתיים. השאר לא עבדו אף פעם בעיקר האלמנות הצעירות. כ-2/3 מן האלמנות שלא עבדו בעת הפנייה לאגף השיקום הביעו נכונות להשתלב בעבודה. כרבע חיפשו עבודה באמצעות שירותי השמה או באמצעות פנייה למקומות עבודה פוטנציאליים. מיעוטן לא היו מעוניינות לעבוד, לעת עתה, וזאת מחמת מצב בריאותן הלקוי או משום שלמדו. בסה"כ לכ-3/4 מתוכן היה רקע תעסוקתי כלשהו ב-7 השנים שקדמו לפנייתן לאגף השיקום.

1. המונח אלמנות כולל אלמנים, אלא אם כן צוין אחרת, שכן הגברים הם מיעוט בקרב האלמנות.
2. שנתון סטטיסטי לממשלה (2004), מס' 56, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

השתלבות במעגל העבודה בסיום/הפסקת הטיפול

הטיפול השיקומי במרבית האלמנות נועד להכנין לעבודה בשוק החופשי. מלוח 19 עולה כי מבין אלה שלא עבדו בעת שפנו לשיקום, אחוז האלמנות שהשתלבו במעגל העבודה בסיום טיפול היה אך במעט גבוה מאלה שלא השתלבו, 42% לעומת 37%, בהתאמה. כזכור כ-2/3 לא עבדו בעת הפנייה לשיקום.

לוח 19: אלמנות לפי מצב עבודתן בסיום טיפול ובעת פנייתן לשיקום, 2002-2004 (מספרים ואחוזים)

מצב עבודה בסיום הטיפול השיקומי			סך הכול		מצב עבודה בפנייה
לא ידוע	לא עובדות	עובדות	אחוזים	מספרים	
257	416	683	100.0	*1,536	סך הכול
8.0	7.8	84.1	34.3	527	עובדות
21.3	37.2	41.5	65.7	1,009	לא עובדות

* אין מידע על 45 אלמנות.

עלויות השיקום של האלמנות

ההוצאות לשיקום של האלמנות בשנים 2004-2002 הסתכמו בכ-29 מיליון ש"ח (ראו לוח 20). התשלום העיקרי (כמחצית) היה עבור דמי מחיה ששולמו לאלמנות במהלך הכשרתן המקצועית ו/או במהלך תקופת האבחון שעברו. כשליש שולם עבור שכר לימוד, דהיינו עבור הכשרתן המקצועית לסוגיה. 7% מסך התשלומים היוו נסיעות שמומנו לאלמנות במהלך שיקומן. עיקר המימון (כ-40%) היה בעבור אלמנות בנות 36-45.

לוח 20: אלמנות לפי סוג תשלום נלווה לשיקום ולפי גיל, 2002-2004 (מיליוני ש"ח*)

סוג תשלום						סך הכול	גיל
הוצאות אחרות	מכשירים ואביזרי עזר	שכר לימוד	שכר דירה	נסיעות	דמי מחיה		
0.1	0.3	11.0	-	2.0	14.9	28.5	סך הכול
-	-	1.1	-	0.2	1.5	2.9	25-18
-	0.1	3.3	-	0.7	5.5	9.7	35-26
0.1	0.2	4.3	-	0.8	5.7	11.0	45-36
-	-	2.2	-	0.3	2.1	4.7	55-46

* הסכומים מעוגלים ועל כן לא תמיד מסתכמים לסך הכול.

סיכום

אנשים עם נכויות ואלמנות בישראל, חוץ מנכים ואלמנות המטופלים בידי משרד הביטחון, זכאים על פי חוק הביטוח הלאומי לטיפול שיקומי-תעסוקתי מעובדי השיקום, בעיקר כדי לשלבם בעבודה ההולמת את יכולתם התפקודית והמקצועית. חלקם זכאי גם למימון הוצאות הנלוות לתכנית שיקומם. חלק מהנכים הכלליים זכאים לקצבת נכות מלאה או חלקית בהתאם למידת אובדן כושרם להשתכר.

ממצאי הסקר סיפקו הזדמנות לזיהוי ואיתור של המאפיינים שתרמו לסיכויים של אנשים עם נכויות להשתלב במעגל העבודה ומעל לכול לבחון את שיעור המשתקמים (נכים כלליים ונפגעי עבודה) שהשתלבו במעגל העבודה, בעיקר בשוק החופשי. למעלה משליש מהמשתקמים שקיבלו שיקום מקצועי אכן שולבו בעבודה בסיום הטיפול בהם. המשתנים שניבאו את ההשתלבות במעגל העבודה של נכים כלליים ונפגעי עבודה היו בעיקר תוכניות השיקום שעברו, בעוד למשתנים הדמוגרפיים היתה השפעה קטנה. בולטת ביניהם השפעת משתנה ההשכלה ובייחוד השפעת ההשכלה האקדמית – ששיפרה את סיכויי ההשתלבות. יש אם כן לעודד אנשים עם נכויות בעלי פוטנציאל לרכוש השכלה ובייחוד לרכוש הכשרה מקצועית הרלוונטיות להרכב העיסוקים המאפיין את שוק העבודה הנוכחי.

כחמישית מהנכים הכלליים הפסיקו לקבל קצבה או שקצבתם הופחתה במועד שסיימו את הטיפול השיקומי. יצויין שלהפחתה במספר מקבלי הקצבה ולצמצום בהיקף הקצבאות יש משמעות כלכלית ואישית המתבטאת בחיסכון בהוצאה הציבורית עבור קצבאות ובתרומה לדימויו העצמי של הנכה כאדם יצרני המתפקד על פי נורמות המקובלות בחברה.

אנשים עם נכויות ואלמנות זכאים בנוסף לטיפול השיקומי, גם למימון הוצאות הנלוות לתוכנית שיקומם כדמי שיקום/מחיה, שכר לימוד, מימון מכשירים ואביזרי עזר למטרת עבודה ולימודים, שכר דירה, נסיעות ולהוצאות אחרות. במהלך 2002-2004 עלות הטיפול במשתקמים הסתכמה ב-368 מיליון ש"ח. ההוצאה הגדולה ביותר היתה עבור שכר לימוד – 61% מסך התשלומים הנלווים לשיקום. אין תימה בכך, שהרי שכר לימוד כולל מימון של מסגרות להכשרה מקצועית לסוגיה, לרבות מימון של המופנים למרכזי שיקום וכן למימון של הקניית השכלה אקדמית.

אגף השיקום בביטוח לאומי מטפל גם בנפגעי איבה ובמשפחות שכולות. הטיפול בנפגעי איבה שונה במהותו מהטיפול בבעלי נכויות אחרות, והוא כולל לרוב התערבויות טיפוליות בשלשה רבדים (פרטני, קבוצתי וקהילתי), מימוש הטבות ומימון שירותים שונים. הסיוע הכספי לנפגעי איבה ניתן כפיצוי וללא התניה במשאביהם האישיים. מדיניות זו מבטאת את הסולידריות והמחויבות של החברה כלפי אוכלוסייה אזרחית שנפגעה פיסית ונפשית כאחת כתוצאה מפעילות טרור. שיעור נפגעי איבה ביו השנים 2002-2004 פחת בהשוואה לתקופה הקודמת (הפחתה של כ-2/3), כך שהיקף התשלומים הנלווים לשיקומם פחת בהתאמה, אך הוא עדיין

גדול. ממצא זה בולט בחשיבותו על רקע הקיצוצים בתוכניות הקיימות וההפחתה ביוזמות חברתיות חדשות בישראל, כמו ברוב מדינות הרווחה בעולם.

הטיפול השיקומי באוכלוסיית האלמנות דומה לזה הניתן לאנשים עם נכויות – הן מקבלות הכשרה לעבודה בשוק החופשי, אך הן שונות במאפייניהן הדמוגרפיים מהמשתקמים (מנכים כלליים, מנפגעי עבודה ומנפגעי איבה) וגם במידת השתלבותן בעבודה. מספר רב יותר מהן מגיעות לעבודה בשוק הפתוח עם סיום תהליך השיקום.